

УДК 368.01

Островська Н. С.
Корольова Ю. І.
Погоріла О. С.

Буковинський державний фінансово-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті розглянуто зміни, які відбулися в законодавстві України щодо оподаткування страхових компаній. Розглянуто та проаналізовано суми податків, сплачених страховими компаніями за 2008-2012 роки. Визначено можливі негативні наслідки оподаткування прибутку страховиків та запропоновано шляхи зменшення такого негативного впливу.

Ключові слова: страховики, ринок страхових послуг, оподаткування, прибуток, податок на прибуток.

Постановка проблеми. Ринок страхових послуг відіграє стратегічну роль у стабілізації соціально-економічного розвитку країни, тому держава, будучи позбавленою за ринкових умов можливості безпосередньо надавати страховий захист, береться забезпечити його якість, створюючи правове поле для суб'єктів ринку страхових послуг. Одним із найбільш ефективних методів державного регулювання є податки, чільне місце серед яких належить податку на прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців і практиків, які присвятили свої дослідження питанням оподаткування страхових компаній, слід відзначити праці О. Островської [7], О. Кисельової [6], О. Квасовського, М. Стецько [5], О. Машаро. Проблеми розвитку страхового ринку України, функціонування його класичного сегменту розглядаються у роботах В. Базилевича [2], О. Гаманкової, М. Клапківа, О. Кірімова та ін. Однак багатоглибкість впливу податків на всі напрями діяльності страхових компаній вимагає подальшого наукового опрацювання та осмислення змін, внесених Податковим кодексом України до оподаткування прибутку страхових компаній.

Завдання дослідження. Актуальність даної теми зумовлює необхідність аналізу впливу оподаткування прибутку на діяльність страховиків та на страховий ринок загалом з метою визначення можливих негативних та позитивних наслідків переходу страхових компаній на загальну систему оподаткування.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і у розвинених державах, страхова діяльність здійснюється комерційними компаніями, що свідчить про однакові підходи до організації страхового захисту у ринкових умовах. Як комерційні структури, страхові компанії зацікавлені в отриманні прибутку, використовуючи часом необґрунтовано завищені страхові тарифи (особливо це стосується добровільних видів страхування) для накопичення капіталу. Отже, інтереси страхувальників і страховиків суттєво відрізняються.

Підходи до оподаткування постійно змінювались: визначення об'єкта оподаткування (у різні роки це був балансовий прибуток, валовий дохід, валові або чисті страхові премії) та встановлення ставок податку на прибуток мали винятково фіскальне спрямування та свідчили про брак чітких орієнтирів у державній податковій політиці [2, с. 44].

Починаючи з 1997 року, страхування було віднесено до особливої сфери економіки, яка підлягає спеціальному порядку оподаткування. Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 року об'єктом оподаткування було визначено валовий дохід від страхової діяльності (крім страхування життя),

який включав суму валових внесків, нагромаджених страховиком упродовж звітного періоду за договорами страхування і перестраховування ризиків на території України або за її межами. З метою перешкоджання витоку коштів за кордон через механізм перестраховування з 2005 року було встановлено особливий порядок перестрахових операцій із нерезидентами, об'єктом оподаткування страхової діяльності виступав оподатковуваний дохід, розрахований як сума страхових платежів, одержаних страховиками-резидентами протягом звітного періоду за договорами страхування і перестраховування ризиків на території України або за її межами, зменшена на суму страхових платежів, сплачених страховиком за договорами перестраховування з резидентом [7, с. 82].

У світовій практиці найбільш прозорим вважається податок на страхові премії порівняно з іншими методиками прибуткового оподаткування страховиків, тому рекомендується для країн, що розвиваються [6, с. 107]. Проте виявлено, що в Україні оподаткування страхових премій вигідне лише псевдостраховим організаціям. Інтерес страхувальників, що полягає в отриманні якісного страхового захисту майнових інтересів, може бути реалізований тільки на розвиненому конкурентному ринку реального страхування. У цьому контексті баланс інтересів держави, страховиків і страхувальників найбільшою мірою забезпечують ті моделі, в основі яких лежить оподаткування прибутку [3, с. 38].

Після проведення аналізу динаміки податкових надходжень від страхових компаній за 2008-2012 роки (рис. 1) було визначено, що починаючи з 2010 року сума податкових надходжень стрімко зростає. Найвищий показник зафіксовано у 2012 році – 771 млн. грн. При цьому податковий тиск на страхові компанії у 2012 році був також найвищим і становив 3,6%. Серед найбільших платників податків такі страхові компанії як «АХА Страхування», «УСГ», «Провідна», «Оранта», «Уніка» та інші [4].

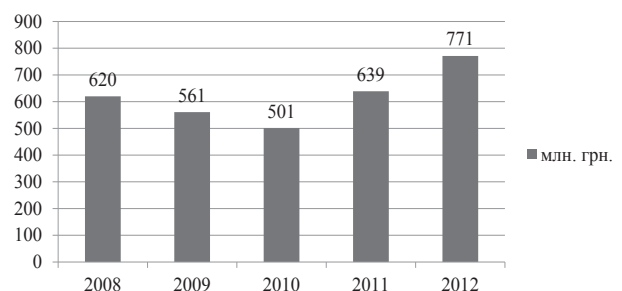

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень від страхових компаній у 2008-2012 роках

В Україні, згідно з прийняттям нового Податкового кодексу, страховиків переведено на загальну систему оподаткування прибутку із застосуванням перехідного періоду, протягом якого діють (з певними корективами) норми попереднього законодавства. Діяльність страхових компаній оподатковується за такими основними ставками:

- 0% – прибуток від довгострокового страхування життя та пенсійного страхування, здійснюваного в межах недержавного пенсійного забезпечення за умови, що договір відповідає вимогам, встановленим п. 14.1.52 ПКУ;

- 16% – прибуток, у тому числі інвестиційний прибуток від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя. При цьому ПКУ передбачає поступове зниження базової ставки податку на прибуток: з 1 січня 2012 р. по 31 грудня 2012 р. включно – 21%, з 1 січня 2013 р. по 31 грудня 2012 р. включно – 19%, з 1 січня 2014 р. – 16% [1].

При здійсненні страхових (перестрахових) платежів (виплат) на користь нерезидентів, страхові компанії за власний рахунок сплачують:

- 0% – за договорами з обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб – нерезидентів; за договорами системи «Зелена карта»; якщо договір страхування (перестраховування) укладено зі страховиком перестраховиком-нерезидентом, рейтинг фінансової надійності якого відповідає вимогам Нацкомфінпослуг; за договорами перестраховування з обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;

- 4% – за договорами страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів (крім ризиків, що оподатковуються за ставкою 0%);

- 12% – інші випадки [1].

У статті 156 Податкового кодексу України визначено перелік доходів стаховика. Для цілей оподаткування під доходом від страхової діяльності розуміється сума доходів стаховика, нарахована протягом звітного періоду.

При цьому платники податку ведуть окремий облік доходів та витрат, пов'язаних із провадженням страхової діяльності, іншої діяльності, не пов'язаної із страховою. Нараховані за звітний період витрати стаховика, пов'язані одночасно з отриманням доходів від страхової діяльності та іншої діяльності, не пов'язаної із страховою, розподіляються пропорційно питомій вазі доходу, нарахованого від страхової діяльності, та доходу від іншої діяльності, не пов'язаної із страховою.

Загалом, нова система оподаткування прибутку страховиків є досить складною та може призвести до надмірного зростання витрат в перехідний період. Так, страховики, як платники податку,

будуть зобов'язані обраховувати суми податку та працювати з податковими деклараціями, що спричинить збільшення персоналу у страхових компаніях, збільшення витрат на адміністрування податків [5, с. 59]. Також страховики будуть змушені закуповувати нове програмне забезпечення для ефективного виконання вимог законодавства. Отже, сплата достатньо високих ставок податків потягне за собою також багато додаткових витрат, що може призвести до надмірної тінізації ринку страхових послуг.

Також необхідно усвідомлювати, що перехід страхових компаній на оподаткування прибутку здійснюється за несприятливих для страхового бізнесу макроекономічних умов, і зниження податкових надходжень від страховиків буде спричинене не тільки виходом з ринку схемних та кептивних компаній, а й загальним падінням ефективності страхових та інвестиційних операцій. Причиною цього може стати суттєве зменшення прибутку страховиків, зниження можливостей для інвестування коштів як в економіку так і в розвиток страхового ринку, послаблення фінансового стану страховиків (це особливо стосується невеликих компаній).

Аналізуючи вищесказане, можна припустити не надто оптимістичний сценарій розвитку страхового ринку. Погіршення фінансових можливостей страхових компаній може призвести до виходу з ринку більшості страхових компаній, які будуть неспроможні підтримувати фінансовий стан на належному рівні. Це, у свою чергу, викличе олігополізацію на ринку, що, очевидно, не співпадає зі стратегічною ціллю держави, щодо створення класичного страхового ринку. В той же час можуть відбуватись процеси злиття різних страхових компаній, що лише погіршить ситуацію.

Проте, якщо правильно, на основі науково обґрунтованих методів, визначити оптимальні ставки податків для страховиків, це призведе до виведення з ринку псевдострахових компаній, що стане черговим кроком для становлення високо-ефективного ринку страхових послуг, спровокує зростання довіри населення до страхових компаній та, в перспективі, призведе до підвищення ефективності діяльності страхових компаній.

Висновок. Таким чином, в Україні найбільш правильним є оподаткування саме прибутків страховиків, а не страхових премій, що вже враховано в новому Податковому кодексі України. Проте перехід страхових компаній на загальну систему оподаткування може мати як позитивні так і негативні наслідки для діяльності як окремих страховиків, так і ринку страхових послуг загалом. Саме тому визначення ставок оподаткування потребує доопрацювання, щоб не спровокувати олігополізацію страхового ринку та досягти більшої ефективності його функціонування за рахунок виходу з ринку псевдострахових компаній та підвищення довіри населення до страхових послуг.

Список літератури:

1. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування: сутність і протиріччя / В. Д. Базилевич // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 42-50.
3. Василенко А. Податкове стимулювання розвитку страхування / А. Василенко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 9. – С. 34-46.
4. Залетов О. М. Страховий ринок України в 2012 році. Виклики 2013 / О. М. Залетов // – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://forinsurer.com/news/13/03/29/29071>.
5. Квасовський О. Проблемні аспекти прямого оподаткування страхових компаній в Україні / О. Квасовський, М. Стецько // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 52-63.

6. Кисельова О. М. Концептуальні підходи щодо оподаткування страхової діяльності / О. М. Кисельова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 7(86). – С. 107-113.
7. Островерха Р. Е. Прибуткове оподаткування страхових компаній: досвід та напрямки удосконалення / Р. Е. Островерха // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 113-114. – С. 81-84.

**Островская Н. С.
Королева Ю. И.
Погорила Е. С.**

Буковинский государственный финансово-экономический университет

ОСОБЕННОСТИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

Резюме

В статье рассмотрены изменения, которые произошли в законодательстве Украины касательно налогообложения страховых компаний. Рассмотрено и проанализировано суммы налогов, оплаченных страховыми компаниями в 2008-2012 годах. Определены возможные негативные последствия налогообложения прибыли страховиков и предложено пути снижения такого негативного влияния.

Ключевые слова: страховые компании, рынок страховых услуг, налогообложение, прибыль, налог на прибыль.

**Ostrovska N. S.
Korolova Y. I.
Pohorila O. S.**

Bukovyna State University of Finance and Economics

THE FEATURES OF TAXATION OF INSURANCE COMPANIES

Summary

The article deals with the changes in the legislation of Ukraine on taxation of insurance companies. Considered and analyzed the amount of taxes paid by insurance companies for 2008-2012. Defined possible negative consequences of Corporate Income insurers and suggests ways to reduce such adverse effects.

Key words: insurers, insurance market, taxation, income, income tax.